

Wilhelminalaan 2a te Zuidhorn, gemeente Zuidhorn
Een Archeologisch Bureauonderzoek

Administratieve gegevens

provincie: Groningen

gemeente: Zuidhorn

plaats: Zuidhorn

toponiem: Wilhelminalaan

bevoegd gezag: gemeente Zuidhorn

opdrachtgever: gemeente Zuidhorn

uiterste coördinaten: noordwest 223.272/584.629
noordoost 223.307/584.639
zuidoost 223.313/584.610
zuidwest 223.282/584.597

kaartblad: 7C

onderzoeksmeldingsnummer: 49537

beheer documentatie: Libau, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, provincie Groningen, gemeente Zuidhorn en E-depot

uitvoerder: Libau

auteur: M. de Jong, MA

autorisatie: drs. J. Molema

rapport: 11-259

telefoon: 050-3126545
fax: 050-3123362
e-mail: info@libau.nl

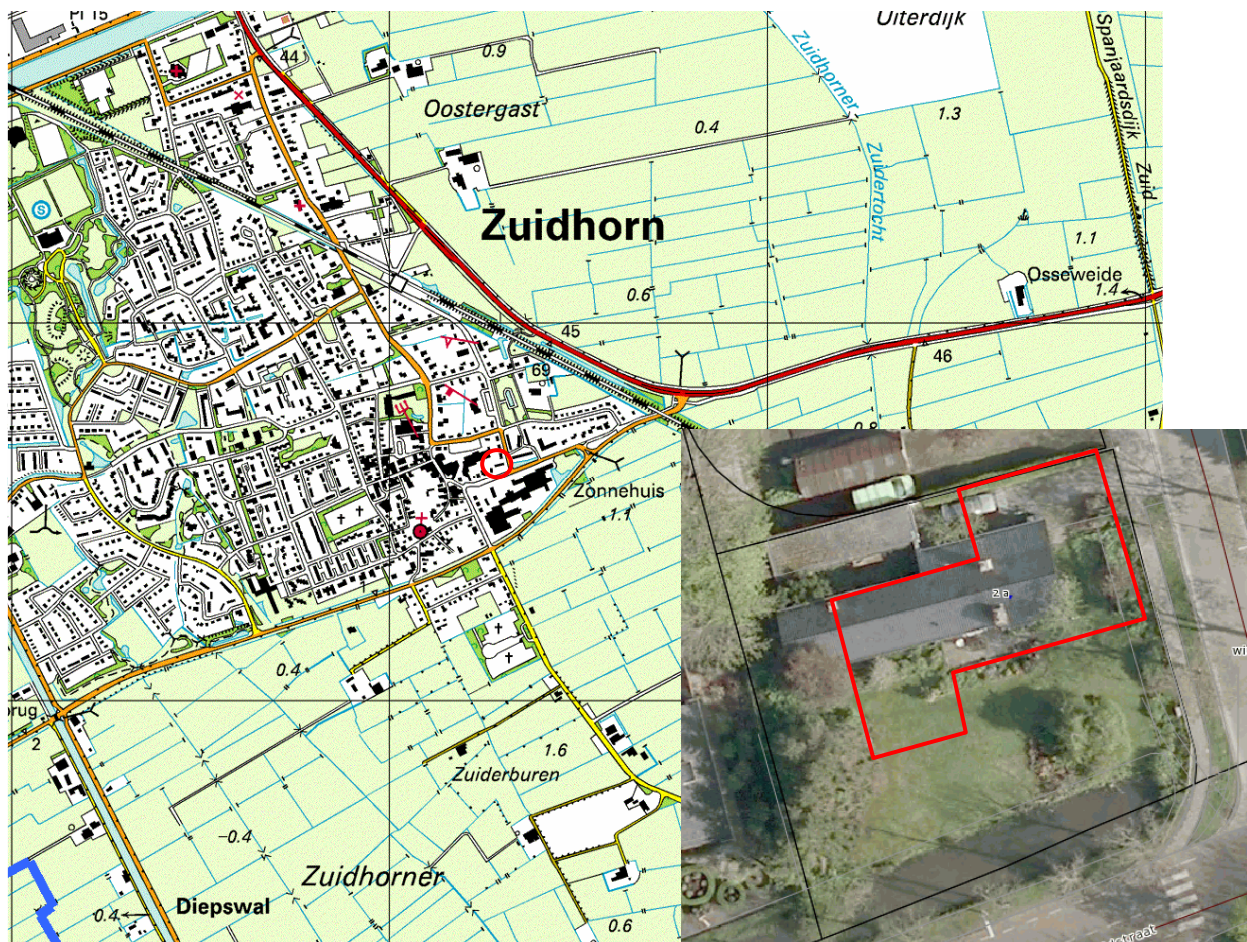

Wilhelminalaan 2a te Zuidhorn, gemeente Zuidhorn

Een Archeologisch Bureauonderzoek

Planvoornemen

In opdracht van de gemeente Zuidhorn, vertegenwoordigd door mw. L. Leewering, is een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor de locatie Wilhelminalaan 2a te Zuidhorn (zie figuur 1). Aanleiding voor het onderzoek is het vervangen van de woning in het plangebied door een appartementencomplex met zeven appartementen en op de begane grond ruimte voor kleinschalige detailhandel en dienstverlening. De woning is inmiddels gesloopt. Het gebied waar werkzaamheden zijn beoogd, wordt in dit bureauonderzoek verder aangeduid als plangebied.

Figuur 1: Wilhelminalaan 2a te Zuidhorn, (Topografische Atlas Groningen). Het plangebied is rood omcirkeld. In de inzet een luchtfoto van het plangebied met de voormalige bebouwing. De ligging van de toekomstige bebouwing is globaal aangegeven.

Informatie

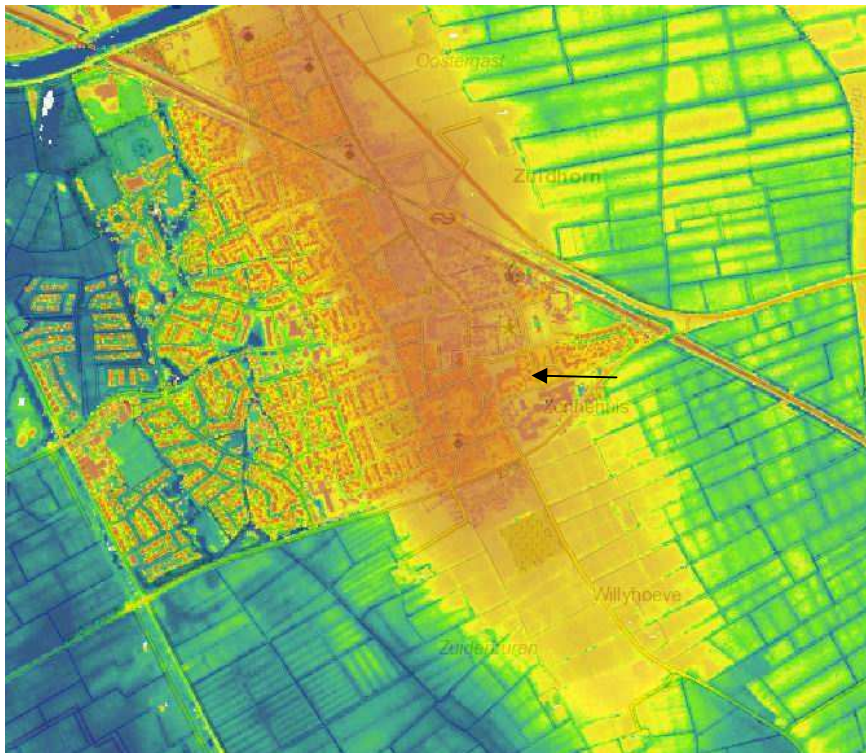
Zuidhorn wordt gerekend tot het Zuidelijk Westerkwartier. Het Zuidelijk Westerkwartier wordt gekenmerkt door glaciale ruggen afgewisseld met laagtes waarin beken stromen. Zuidhorn is in de middeleeuwen ontstaan op een van deze glaciale ruggen.

Op de fysisch geografische kaart van de provincie Groningen is het plangebied niet gekarteerd vanwege de aanwezige bebouwing (zie bijlage: Uitsnede fysisch geografische kaart). Gelet op de omgeving en gezien de hoge ligging is duidelijk dat het plangebied op de glaciale rug van Noordhorn en Zuidhorn ligt (zie figuur 2). Volgens de fysisch geografische kaart betreft het een glaciale rug met dekzand en met glaciaal materiaal binnen 120 cm onder maaiveld. Op de glaciale rug is een cultuurdek (esdek) aanwezig van meer dan 50 cm dikte (code

aGr1g). Op het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) is de glaciale rug duidelijk te herkennen (zie figuur 2). Het plangebied lijkt min of meer op de flank van de rug te liggen. Ook op de bodemkaart is de kern van Zuidhorn weergegeven als bebouwd gebied. Gezien het bodemtype dat in de nabije omgeving op de glaciale rug voorkomt zal de ondergrond in het plangebied bestaan uit hoge zwarte enkeerdgronden bestaande uit lemig fijn zand (code zEZ23; zie bijlage: Kaart archeologie). Enkeerdgronden duiden (evenals de fysisch geografische kaart aangeeft) op de aanwezigheid van een esdek van meer dan 50 cm dikte. Het esdek is in de middeleeuwen ontstaan door bemesting met plaggen. Doordat de plaggen deels met de bodem werden verspit zal de prehistorische ondergrond iets verstoord zijn. Het esdek heeft de onderliggende bodem vervolgens iets beschermd tegen recentere bodemversturende ingrepen.

De glaciale rug waarop Zuidhorn en Noordhorn liggen was in de steentijd geschikt voor bewoning. Door een geleidelijke vernatting van het landschap ontstond grootschalige veengroei. Tegelijkertijd raakten de glaciale ruggen langzamerhand zwaar bebost. Uiteindelijk raakten de hogere delen van het landschap waaronder veel van de glaciale ruggen met veen overgroeid. In de loop van de bronstijd (of mogelijk al eerder) werden de bewoningsmogelijkheden van het plangebied en omgeving hierdoor bemoeilijkt of zelfs onmogelijk. Vanaf de ijertijd raakten de kwelders ten noorden van Zuidhorn en omgeving bewoond. De veengronden van het Zuidelijk Westerkwartier werden in de loop van de (vroege) middeleeuwen onder andere vanuit het kweldergebied in cultuur gebracht. De veenontginningen hadden maaiveldddaling tot gevolg waardoor zeewater tijdens overstromingen via riviertjes zoals de Lauwers tot diep in het binnenland kon doordringen. Het Lauwerssestuarium breidde zich rond 800 sterk uit waarbij de Lauwerszee ontstond. Enkele van de waterlopen die voorheen zoet water afvoerden werden zeearmen die zout water binnenlieten. Ook de glaciale rug waarop Noordhorn en Zuidhorn liggen raakte aan weerszijden omringd door zeearmen (zie bijlage: Uitsnede fysisch geografische kaart; zeeboezemvlakte (code Mv4) en getij-afzettingsvlakte (code Mv2).

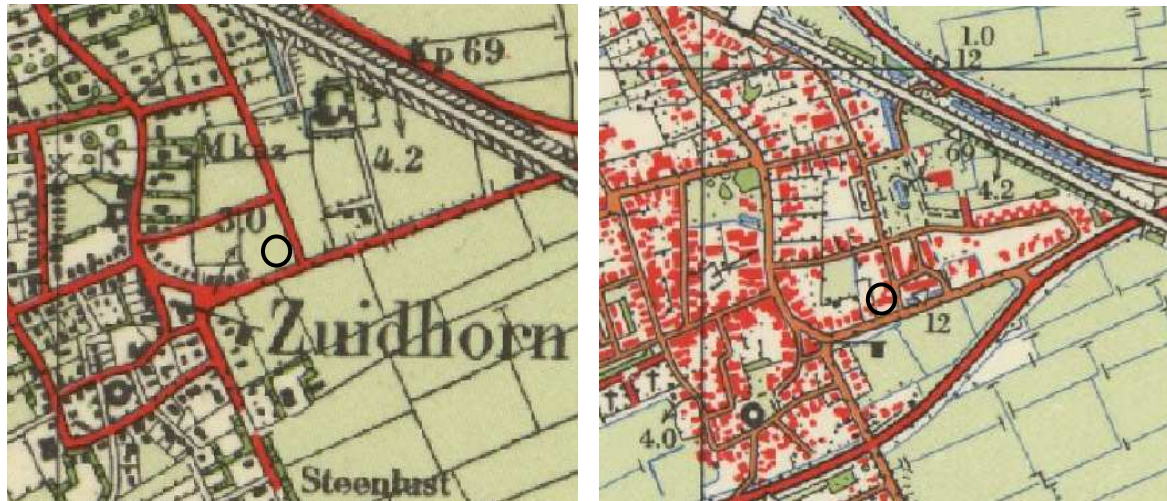
Figuur 2: Hoogteverschillen in Zuidhorn en omgeving. De ligging van het plangebied is aangegeven met een pijl (bron: www.ahn.nl).

Het plangebied is niet geregistreerd op de Archeologische Monumentenkaart (zie bijlage: Kaart archeologie), ook zijn uit het plangebied geen archeologische waarnemingen bekend (geen waarnemingen geregistreerd in de database Archis). Het plangebied ligt iets ten oosten van de oude, middeleeuwse kern van Zuidhorn (AMK-terrein 15215). Tijdens onderzoek ter plaatse van Zonnehuis, ten zuidoosten van het plangebied, bleek dat hier (plaatselijk) een kleilaag aanwezig is. Deze zal zijn afgezet door overstromingen. Verder werden tijdens het onderzoek enkele mortelresten en één fragment mogelijk bewerkt vuursteen aangetroffen (waarneming 420058). Op grotere afstand van het plangebied liggen het terrein van de voormalige borg Klinckema, voor het eerst vermeld in 1619 (AMK-terrein 7083) en de middeleeuwse kern van Noordhorn (AMK-terrein 15214). Op de Oostergast zijn meerdere middeleeuwse resten aangetroffen. Verder zijn middeleeuwse nederzittingsresten

(waarneming 9955), de vondst van middeleeuws aardewerk (waarneming 419139) en van onbepaald aardewerk (waarneming 420104) weergegeven.

Op het kadastrale minuutplan (gemeente Zuidhorn, sectie F2) uit het begin van de 19de eeuw (gekarteed tussen 1811 en 1832) is te zien dat het plangebied destijds onbebouwd was (zie bijlage: Kadastrale minuut). Volgens de kadastrale leggers was het in gebruik als weiland en in eigendom van de pastorie van Zuidhorn (zie watwaswaar.nl & hisgis.nl). De Hoofdstraat, pal ten zuiden van het plangebied, was destijds al wel aanwezig. Op de topografische militaire kaart van 1853 is het perceel waarbinnen het plangebied ligt aangemerkt als bouwland (zie watwaswaar.nl). Tot in het midden van de 20ste eeuw had het plangebied een agrarische functie, zo blijkt uit de Bonnekaart uit het begin van de 20ste eeuw en overige topografische kaarten (zie bijlage: Projectie van de huidige situatie op de Bonnekaart). Op de topografische kaart van 1953 is inmiddels de Wilhelminalaan weergegeven. Waarschijnlijk is het plangebied kort daarna bebouwd geraakt, de bebouwing is weergegeven op de topografische kaart van 1962 (zie figuur 3; zie watwaswaar.nl). De bebouwing is recentelijk gesloopt. Door de bouw en sloopactiviteiten zal de bodem in het plangebied deels zijn verstoord.

Figuur 3: Links de Wilhelminalaan te Zuidhorn in 1953 en rechts de situatie in 1962 (bron: watwaswaar.nl). Het plangebied is globaal omcirkeld.

Overweging en advies

Het plangebied ligt op (de flank van) een glaciële rug die in de prehistorie (met name de steentijd) geschikt was voor bewoning. In het plangebied is een esdek aanwezig dat hier in de middeleeuwen is ontstaan. In het plangebied bestaat kans op het aantreffen van archeologische resten uit de steentijd en de middeleeuwen (en nieuwe tijd). Het plangebied is in de 20ste eeuw bebouwd geraakt. Hierdoor is de kans dat archeologische resten uit de steentijd intact zijn gebleven gering. Ook de kans op intacte middeleeuwse resten is klein. Vervolgonderzoek wordt derhalve niet noodzakelijk geacht. Mochten tijdens de werkzaamheden onverhoopt toch archeologische resten worden aangetroffen dan geldt krachtens de Monumentenwet (1988) een meldingsplicht. Vondsten dienen zo spoedig mogelijk te worden gemeld bij de gemeente Zuidhorn en bij Libau.

Bijlagen:

- Fysisch geografische kaart;
- Kaart archeologie;
- Kadastrale Minuut;
- Projectie van de huidige situatie op de Bonnekaart.

Geraadpleegde literatuur, bronnen en kaarten

Actueel Hoogtebestand Nederland (www.ahn.nl)

Archeologische Monumentenkaart (AMK)

ARCHIS, archeologisch informatiesysteem van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Brood, P., A.H. Huussen & J. van der Kooi (red.), 1999. *Nieuwe Groninger Encyclopedie*. REGIO-Projekt Uitgevers, Groningen.

Cultuurhistorische Waardenkaart Groningen. Provincie Groningen 2004.

Grote Historische topografische Atlas Groningen ± 1900 – 1930, schaal 1: 25000. Uitgeverij Nieuwland, 2006. Tilburg.

Grote Historische Atlas van Nederland, 1: 50000. Deel 2: Noord-Nederland 1851 – 1855. Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990. Groningen.

Historisch Geografisch Informatiesysteem Groningen (www.hisgis.nl)

Luchtfoto's Google Earth/Maps

Minuutplans uit het begin van de negentiende eeuw en overige historische kaarten (www.watwaswaar.nl)

Schroor, M & J. Meijering, 2007. *Golden Raand, Landschappen van Groningen*. In Boekvorm Uitgevers, Assen.

Snijders, F.L., 1985. *Fysische geografie in de provincie Groningen*. Milieu- en landschapsonderzoek Provinciaal Planologische Dienst. Groningen.

Stiboka, 1985. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1: 50.000*. Stiboka, Wageningen (Toelichting gepubliceerd in 1986; kaartopname door A.E. Clingeberg et al.).

Versfelt, H.J. & M. Schroor, 2005. *De atlas van Huguenin; militair-topografische kaarten van Noord-Nederland, 1819-1829*. Heveskes Uitgevers/Drentse Historische Vereniging, Groningen/Veendam.

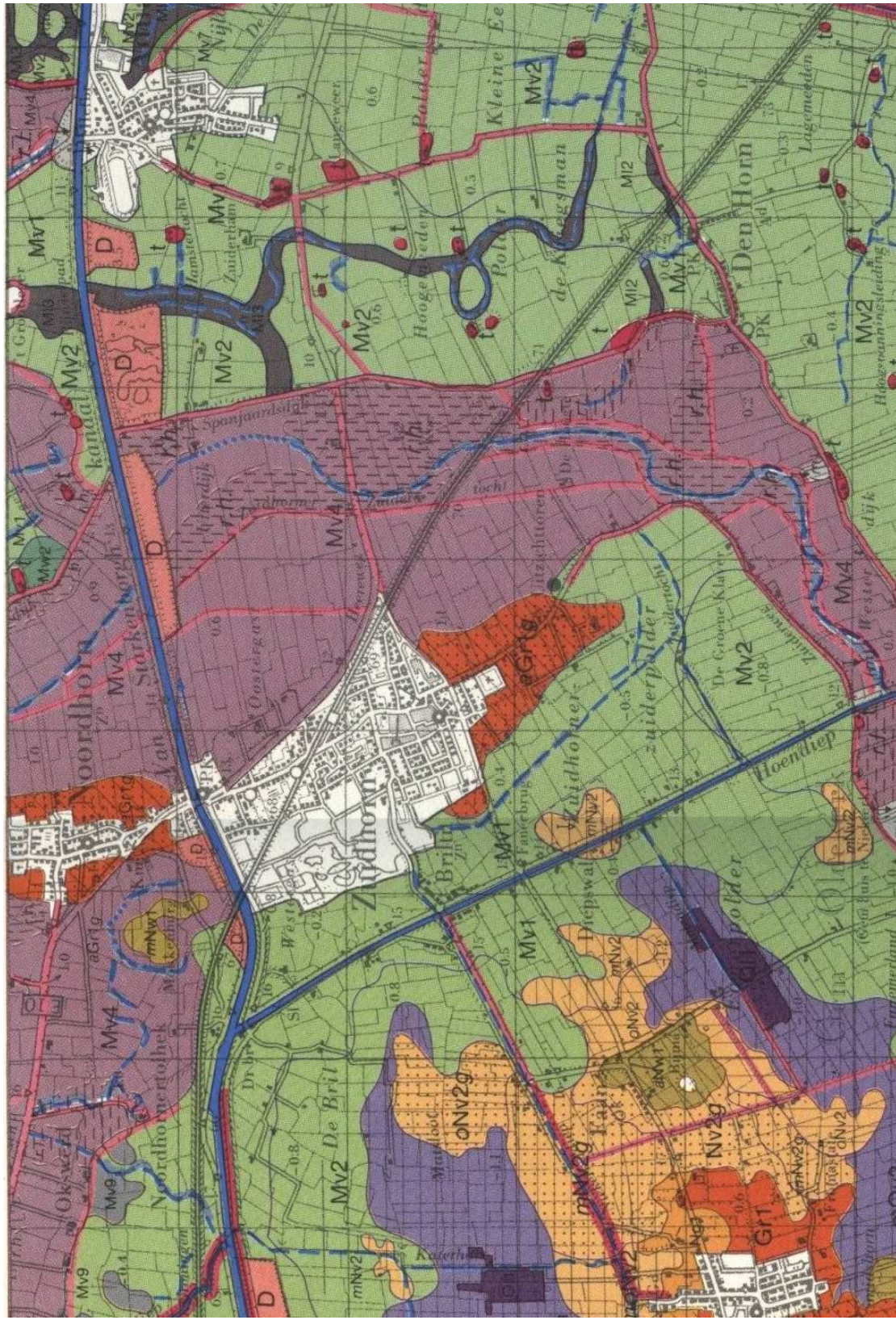

Archeologische periodes

paleolithicum	tot 8800 v.Chr.
paleolithicum vroeg	tot 300000 C14
paleolithicum midden	300000 - 35000 C14
paleolithicum laat	35000 C14 - 8800 v.Chr.
paleolithicum laat A	35000 - 18000 C14
paleolithicum laat B	18000 C14 - 8800 v.Chr.
mesolithicum	8800 - 4900 v.Chr.
mesolithicum vroeg	8800 - 7100 v.Chr.
mesolithicum midden	7100 - 6450 v.Chr.
mesolithicum laat	6450 - 4900 v.Chr.
neolithicum	5300 - 2000 v.Chr.
neolithicum vroeg	5300 - 4200 v.Chr.
neolithicum vroeg A	5300 - 4900 v.Chr.
neolithicum vroeg B	4900 - 4200 v.Chr.
neolithicum midden	4200 - 2850 v.Chr.
neolithicum midden A	4200 - 3400 v.Chr.
neolithicum midden B	3400 - 2850 v.Chr.
neolithicum laat	2850 - 2000 v.Chr.
neolithicum laat A	2850 - 2450 v.Chr.
neolithicum laat B	2450 - 2000 v.Chr.
bronstijd	2000 - 800 v.Chr.
bronstijd vroeg	2000 - 1800 v.Chr.
bronstijd midden	1800 - 1100 v.Chr.
bronstijd midden A	1800 - 1500 v.Chr.
bronstijd midden B	1500 - 1100 v.Chr.
bronstijd laat	1100 - 800 v.Chr.
ijzertijd	800 - 12 v.Chr.
ijzertijd vroeg	800 - 500 v.Chr.
ijzertijd midden	500 - 250 v.Chr.
ijzertijd laat	250 - 12 v.Chr.
Romeinse tijd	12 v.Chr. - 450 n.Chr.
Romeinse tijd vroeg	12 v.Chr. - 70 n.Chr.
Romeinse tijd vroeg A	12 v.Chr. - 25 n.Chr.
Romeinse tijd vroeg B	25 - 70 n.Chr.
Romeinse tijd midden	70 - 270 n.Chr.
Romeinse tijd midden A	70 - 150 n.Chr.
Romeinse tijd midden B	150 - 270 n.Chr.
Romeinse tijd laat	270 - 450 n.Chr.
Romeinse tijd laat A	270 - 350 n.Chr.
Romeinse tijd laat B	350 - 450 n.Chr.
middeleeuwen	450 - 1500 n.Chr.
middeleeuwen vroeg	450 - 1050 n.Chr.
middeleeuwen vroeg A	450 - 525 n.Chr.
middeleeuwen vroeg B	525 - 725 n.Chr.
middeleeuwen vroeg C	725 - 900 n.Chr.
middeleeuwen vroeg D	900 - 1050 n.Chr.
middeleeuwen laat	1050 - 1500 n.Chr.
middeleeuwen laat A	1050 - 1250 n.Chr.
middeleeuwen laat B	1250 - 1500 n.Chr.
nieuwe tijd	1500 - heden
nieuwe tijd A	1500 - 1650 n.Chr.
nieuwe tijd B	1650 - 1850 n.Chr.
nieuwe tijd C	1850 - heden

Fysisch geografische kaart Zuidhorn en omgeving

Kaart archeologie Wilhelminalaan 2a te Zuidhorn (gemeente Zuidhorn)

Combinatiekaart van AMIK, bodemkaart en Archis

221471 / 582664

16-11-2011

Legenda

- WAARNEMINGEN
- HUIZEN
- BODEM ((c)Alterra)
- MONUMENTEN
  - archeologische waarde
  - hoge archeologische waarde
  - zeer hoge archeologische waarde
  - zeer hoge arch waarde, beschermd
- TOP10 ((c)TDN)
  - bebouwd gebied
  - doorgaande wegen
  - bos
  - bouwland
  - weiland
  - boomgaard/kwekerij
  - heide
  - zand
  - begraafplaats
  - water
  - overig bodemgebruik

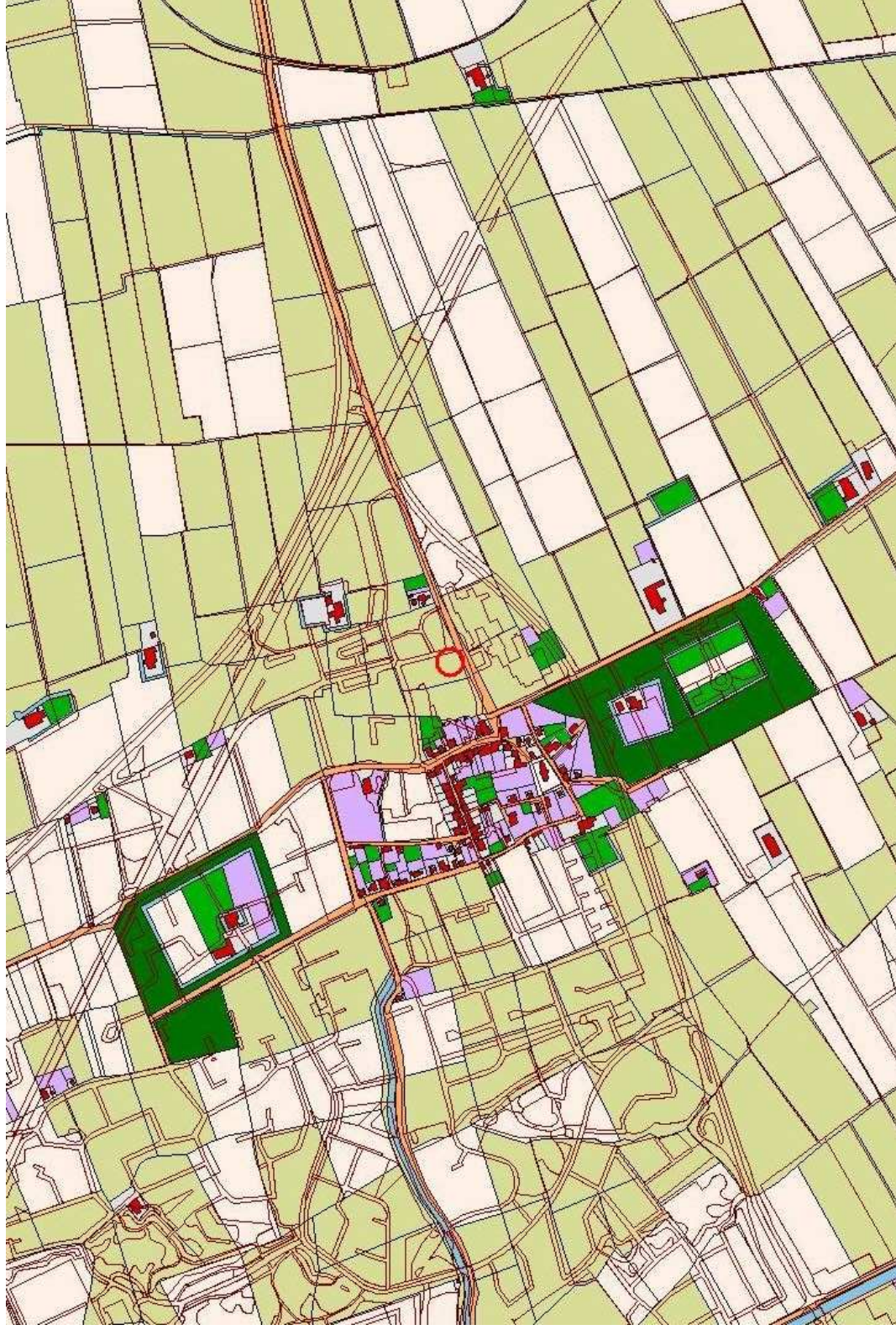
Archis2

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Kadastrale minuut Wilhelminalaan 2a te Zuidhorn met een projectie van de huidige topografie (bron: www.hisgis.nl)

Het plangebied is rood omlijnd

Projectie van de huidige situatie op de Bonnekaart: plangebied Wilhelminalaan 2a te Zuidhorn

